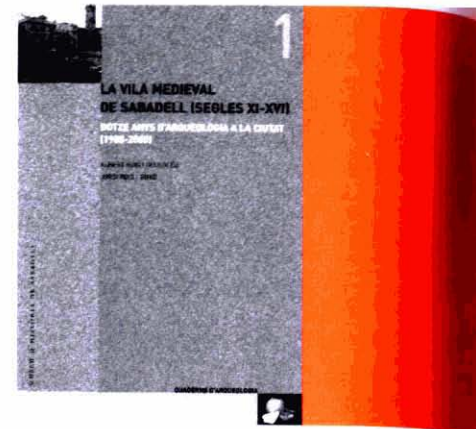

- **Ramon Marb - Castells**
Albert Roig i Deulofeu, Jordi Roig i Buxó,
La vila medieval de Sabadell (segles XI-XVI). Dotze anys d'arqueologia a la ciutat (1988-2000)
- **Albert Estrada Rus**
Jordi Torruella i Llopart, coord.,
Inventaris i catàlegs dels fons de l'administració reial i senyorial: corts del batlle de Sabadell, comarca i foranes (1347-1795)
- **Juan Comasolivas i Font, Jordi Torruella i Llopart**
Santi Torras i Tilló,
Art en documents. Presència del Renaixement i del Barroc a Sabadell
- **Merce Àlgem - Fàrat**
Pere Roca Fabregat, Joan Carles Sallas Puigdellívol,
Antoni Freixes Perich,
Can Deu, de mas a parc: història i medi
- **Josep M. Romero i Martínez**
Ana Fernández Álvarez,
Mirades sobre el cementiri de Sant Nicolau (Vallès Occidental)
- **Josep M. Benaul i Berenguer**
Montserrat Llloch i Casanovas,
El vapor Buxeda Vell (Sabadell, Vallès Occidental)
Diversos autors,
Treballs, processos i canvis a la indústria tèxtil llanera
- **Jaume Botey i Vallès**
José Ache,
"Del flamenco sin andaluces a los andaluces sin flamenco. Flamenco en Sabadell, 1867-1992". Candil: revista de flamenco
- **Ana Pérez-Muelas i López**
Xavier Domènech i Sampere, Virgínia Domínguez
i Álvarez, Mercè Renom i Pulit,
Sabadell ciutat: 125 anys
- **Martí Marin i Corbera**
José Fernando Mota Muñoz,
La República, la Guerra Civil i el primer franquisme a Sant Cugat del Vallès (1931-1941)
Simón Saura Conesa,
50 aniversario de la Hermandad Nuestra Señora Virgen de la Fuensanta: una historia de Ca n'Oriac
- **José Pérez Granados**
Xavier Domènech i Sampere,
Quan el carrer va deixar de ser seu: moviment obrer, societat civil i canvi polític. Sabadell (1966-1976)
Web de *La memòria democràtica de Sabadell:*
www.memoriademocratica.org
- **Xavier Domènech i Sampere**
Ramon Arnabat, Martí Marin (edit.),
Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana. Actes del 2n Congrés de la CCEPC
- **Manuel Guerrero**
Èczema. Del textualisme a la postmodernitat, 1978-1984,
[comissariat: Ricard Mas Peinado]
- **Victor Estapé i Madinabeitia**
Benet Casablanca Domingo,
El humor en la música: broma, parodia e ironia. Un ensayo

Albert Roig i Deulofeu, Jordi Roig i Buxó,
La vila medieval de Sabadell (segles XI-XVI). Dotze anys d'arqueologia a la ciutat (1988-2000),
Sabadell: Museu d'Història de Sabadell,
2002 (Quaderns d'Arqueologia de Sabadell; 1).

Amb l'aparició d'aquest primer volum, el Museu d'Història de Sabadell enceta el que promet ésser una línia de publicacions monogràfiques que té per objectiu difondre els resultats de les recerques arqueològiques realitzades a la ciutat i al seu entorn. Ara neixen, doncs, els "Quaderns d'Arqueologia de Sabadell", una nova sèrie que acaba de provar la seva qualitat i que respon a una necessitat inajornable, si hom considera el creixent interès científic que ha adquirit l'arqueologia durant els darrers anys al conjunt de Catalunya. Ho demostra el treball que ara ens ocupa, relatiu a la pràctica recent de l'arqueologia medieval, una nova disciplina que ja pot considerar-se ben arrelada.

Bona prova d'això és el cas de Sabadell, on l'execució d'intervencions sistemàtiques en àmbit urbà ha permès als autors o a d'altres arqueòlegs dur a terme 31 excavacions o seguiments d'obres durant els anys 1988-2000, treballs que són la base empírica de la monografia que presentem. Ara, la síntesi de les dades arqueològiques recuperades és una aproximació original al període medieval de la ciutat i aporta un registre alternatiu que coincideix amb les dades docu-

mentals conegudes. Fruit d'aquestes primeres intervencions sistemàtiques, l'estudi d'una petita part de l'àrea urbana avui confirma l'origen medieval de la vila de Sabadell, i alhora aporta una nova dimensió física al coneixement de la seva evolució històrica.

Tot sembla indicar que fou durant els anys cinquanta i seixanta del segle xi quan va gestar-se la fundació d'aquest nucli, sobre una cruïlla de camins on va bastir-se una església i on va establir-se un mercat a redós seu, com ja havia observat la tradició historiogràfica. El procés fundacional sembla remuntar-se a l'any 1054, quan Guillem Bernat d'Òdena i la seva esposa Ermengarda compraren a Bernat Amat de Rubí el castell d'Arraona per 50 unces d'or, venedor a qui encomanaven en feu el mateix castell. Poc després, el lloc i el mercat de Sant Salvador de Sabadell són citats per primera vegada en un nou conveni feudal de l'any 1064, quan els Òdena encomanen el castell d'Arraona a Arbert Bernat: aleshores exceptuen el lloc de Sant Salvador en concedir al seu feudatari, entre altres rendes, la batllia i la justícia del terme castral; també li concedien un terç de les mesures i de les lleudes percebudes al mercat de Sant Salvador. Encara en obres l'any 1074, l'església de Sant Salvador fou consagrada l'any 1076 a requeriment dels Òdena pel bisbe Humbert de Barcelona, que va concedir la immunitat d'un cementiri de 30 passes al voltant, concessió que fou ampliada a 40

passes gràcies a una manipulació immediata del document de dotació i que significava una superfície aproximada d'unes 0,4 hectàrees de sagrera.

Fruit de la iniciativa dels Òdena, la fundació de l'església i del mercat de Sant Salvador coincideix amb l'apogeu del moviment de la Pau i Treva de Déu a Catalunya, quan els decrets conciliars sancionen la protecció jurídica de les sagreres o cementiris eclesiàstics. Aquesta protecció específica va ésser, en qualsevol cas, la garantia que va permetre la ràpida formació d'un nucli de cases al voltant de l'església i que fou immediatament superat per la importància creixent que va adquirir el seu gran mercat, situat fora de la sagrera: així, l'any 1101 Pere Guillem cita en el seu testament certes cases que havia comprat davant de Sant Salvador, on un segle més tard s'afirma que els Òdena havien posseït un palau; finalment, ja d'ençà de l'any 1113 hi ha referències explícites que subordinen Sant Salvador al Mercadal ("*ecclesia sancti Salvatoris ipsius Merchatalis*"), alhora que la població, en conjunt, pren el nom definitiu de Sabadell, una denominació que es va difondre arreu amb les noves mesures del seu mercat.

Entre les diverses intervencions arqueològiques realitzades a Sabadell, només algunes excavacions han aconseguit identificar, puntualment, certes estructures que poden atribuir-se amb claredat a la fase inicial de l'establiment, durant els segles xi i xii. Així, d'una banda, a la plaça de Sant Roc, dins

l'àmbit de la sagrera de Sant Salvador, han estat excavats un pou i una sitja, amb materials que s'identifiquen com deixalles domèstiques que haurien amortitzat aquestes estructures vers la fi del segle xii. També ha estat confirmada l'ocupació inicial del sector del Mercadal en una excavació realitzada al carrer de la Borriana, on una sitja que fou inutilitzada poc més tard de l'any 1185 havia perforat, prèviament, el rebliment d'un gran retall artificial practicat a terra. Aquest retall constitueix un desguàs o abocador que hom relaciona, lògicament, amb les primeres carnisseries del mercat, atesa la gran quantitat de restes de fauna amb signes d'esquarteraments que s'han recuperat al farciment de la mateixa fossa.

Les dades arqueològiques ho confirmen: el desenvolupament d'aquest enclavament a l'inici del segle xii ja ha depassat l'àmbit estricte de l'entorn de Sant Salvador i, a partir d'ara, es constitueix una vila única que aglutina l'urbanisme radial de la sagrera i l'ortogonal del Mercadal. A hores d'ara, però, les primeres edificacions d'un nou nucli urbà extens només són perceptibles per la presència habitual de petits grups de sitges, estructures subterrànies que els autors de la síntesi relacionen amb l'existència d'habitatges. Així, s'han localitzat 18 sitges en 10 de les intervencions que es distribueixen d'un extrem a l'altre de la vila medieval –inclosos els ravals–, sitges que foren cegades majoritàriament en el decurs dels segles xiii i xiv.

És durant els darrers segles de l'edat mitjana, però, quan la vila i el mercat de Sabadell coneixen el seu apogeu i quan es doten d'una sòlida muralla perimetral que devia cloure una superfície aproximada de 2,6 hectàrees, segons els autors. De fet, primitivament, la vila ja devia disposar d'una primera defensa que pot suposar-se si hom considera les referències documentals d'una "porta barrera" situada a migdia, a prop de l'antic hospital. Vers la fi del segle XIII i durant el segle XIV, però, es basteixen noves muralles, fortificacions desaparegudes que, ara, han proporcionat els resultats més notables obtinguts per la pràctica arqueològica. Així, les restes de la muralla i del seu vall o fossat s'han identificat en sis intervencions diferents, estructures que precisen l'extensió real de la vila en bona part del perímetre original. D'una banda, les excavacions realitzades al carrer de Gràcia i a les places de Sant Roc i del Dr. Robert han permès conèixer amb força detall les restes conservades als extrems meridional i ponentí. D'altra banda, s'ha trobat el flanc oriental de la muralla amb les intervencions verificades al carrer del Dr. Puig, que discorre en paral·lel al seu traçat; encara resta pendent, però, la localització dels extrems nord i nord-oest del recinte. Dotades d'un mur gruixut d'un metre aproximadament i de bestorres, amb un vall ample de 5-8 metres i 2-3 metres de fondària, aquestes muralles van cloure la vila de Sabadell fins ben

entrada l'època moderna, quan es reomple sistemàticament el fossat o quan s'inicia la demolició del mur i se'n superen els límits.

L'arqueologia de l'arquitectura i les indústries tradicionals, especialment en contextos moderns, també ocupen un lloc destacat en aquest treball de síntesi, on són objecte d'estudi diversos edificis singulars i alguns forns conservats. També s'hi analitza detalladament l'evolució de la cultura material de la vila, gràcies a les restes que s'han recuperat dels farciments de sitges, de valls i de tota mena d'estructures amortitzades, més d'hora o més tard. L'ample ventall de materials ceràmics medievals aporta tota mena d'olles i gerres o tupins, de cassoles i cossis o gibrells, de fogons i paelles o de tapadores; destacariem la proliferació de grans tapadores, potser emprades a les sitges primitives. Al repertori inicial de ceràmiques comunes aviat s'afegeix la terrissa amb vidriat, que esdevé majoritària d'ençà de la baixa edat mitjana i que aporta les primeres vaixelles de taula, amb produccions que són representades, sovint, per la presència d'exemplars excepcionals.

No hi ha dubte que amb aquests treballs arqueològics s'ha recuperat, en conjunt, una part important de la memòria perduda de la vila de Sabadell a l'edat mitjana. Protegida primer per la Pau de Déu i per la Pau del Rei o les muralles més tard, la fundació senyorial del mercat de Sabadell fou un precedent directe de les "viles

noves" o "viles franques" que proliferen d'ençà del segle XII arreu de Catalunya. Ara les noves llums que projecta aquesta fundació pionera, creada *ex novo*, converteixen Sabadell en un cas exemplar entre les viles mercat catalanes, nous centres econòmics que protagonitzen transformacions substancials i que també apareixen simultàniament al conjunt d'Europa, on encapçalen la reestructuració de la societat feudal en l'àmbit rural.

Gràcies als autors i a tothom per haver fet possible l'arqueologia urbana a Sabadell. Ara no dubtem que aquest cas ho mereixia i que és convenient potenciar el seu interès.

Ramon Martí i Castelló

Universitat Autònoma de Barcelona